

Folkhälsoutbildning i entreprenörskap – kan en pantomat bli en del av samhällsutvecklingen?

Åsa Tjulin, Liselotte Norén

Åsa Tjulin, Universitetslektor vid akademien för hälsa, vård och välfärd, Mälardalens högskola,
Västerås. E-post: asa.tjulin@mdh.se.

Liselotte Norén, Samhällsentreprenör och grundare av Refo i Stockholms närområden.
E-post: liselotte.noren@mongara.se.

“Att man kan göra saker som blir skillnad och att det är viktigt att börja våga göra saker”. Den här artikeln beskriver hur en social innovation kan användas som en fallstudie i en kurs som behandlar entreprenörskap inom hälsa och välfärd på Mälardalens högskola. Studenterna inbjuds till att bli aktiva medskapare av en samhällsutvecklande verksamhet, Refo. När du läser artikeln kommer du få ta del av ett pedagogiskt tankesätt som handlar om att göra studenterna aktiva deltagare i sin egen läroprocess då skapas en känsla av att våga göra saker som kan bidra till förändring. Under två lärtillfällen i kursen tas studenterna med på en resa från hur en idé som kan ha inverkan på de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa föds till hur idén utvecklas som en verksamhet med mål att förbättra hälsa i segregerade lokalsamhällen. Kursen ger utrymme för studenterna att vidareutveckla och komma med idéer på förbättringar för verksamheten under kursens gång.

“You can do things and make a difference”. This article will give you an insight in how a social innovation can serve as a case study in an undergraduate course in entrepreneurship within health and welfare at Mälardalens university. Students can become active participants in their learning by pedagogical approaches that invites them to feel that they do can make a change. In this article you will learn how to combine the work of a real life case study and an active social entrepreneur with pedagogical methods that seek to awake and activate students in their learning process. During two sessions the students are on a journey that illustrate the initial idea of how to improve the social determinates from health in the local community to implement changes that make a difference for health. The students are also asked to give feedback on improvements of the social innovation at hand.

“Att man kan göra saker som blir skillnad och att det är viktigt att börja våga göra saker”, (personlig kommunikation med student på MDH 2016-04-27). Den här artikeln beskriver hur känslor kan väckas och lusten att göra förändring kan skapas i en kurs om entreprenörskap inom hälsa och välfärd på Mälardalens högskola. Med hjälp av en fallstudie från verkligheten som heter Refo sker kunskapsutveckling. Refo är en samhällsutvecklande verksamhet som arbetar med att skapa arbeten lokalt, integration i samhället och utbildning i segregerade områden i Stockholm. Fallstudien, berättelsen om Refo och Liselotte Noréns arbete som samhälls-entreprenör, möjliggör en förståelse och identifikation av samhällsutmaningar utifrån en verklighet och inte endast en teorisats. Studenterna lär sig se lösningar på folkhälsoutmaningar utifrån nya perspektiv.

Samhällsutveckling för folkhälsa

I en artikel i Dagens Nyheter lyfter Christina Heilborn, programchef vid svenska Unicef, fram att Sverige inte lyckas bryta barn- och ungdomars sociala utanförskap lika framgångsrikt som våra nordiska grannländer. Inkomstgapet i Sverige ökar mellan barn som lever i ekonomisk utsatthet och barn som lever i familjer med genomsnittsinkomster. Konsekvenserna blir försämrad hälsa för de ekonomiskt utsatta barnen och sämre skolresultat. Enligt Christina Heilborn beror den negativa utvecklingen på vårt sätt att bedriva skatte- och socialpolitik (Carlsson, 2016). Inom folkhälsovetenskap brukar dilemmat med ökade skillnader i utbildning och inkomst i relation till hälsa förklaras av begreppet social gradient, det vill säga att

desto lägre social position en individ har desto sämre hälsa (Marmot, 2015). Det är just i det här sammanhanget, i ovan beskrivna nulägesrapport om ökade skillnader bland barn och ungdomar och ökad klyfta i den sociala gradienten, som innovationer utvecklas. Sociala innovationer innebär att nya idéer, metoder, produkter eller tjänster utvecklas för att möta komplexa samhällsbehov, till exempel genom att forma nya samverkansformer och nätverk (BEPA, 2010).

Skapa mötesplatser för lärande

Entreprenörskap är ett begrepp med en rad olika definitioner beroende av vilken vetenskaplig disciplin det tillskrivs men också vilken empirisk innebörd begreppet ges (Bjerke, 2013; Henrekson & Stenkula, 2016). En startpunkt är följande definition av entreprenörskap: ”Entreprenörskap är en dynamisk och social process där individen, enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att omforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter i sociala, kulturella och ekonomiska sammanhang”. Definitionen återfinns i den nationella planen Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet som antogs av regeringen 2009 (Regeringskansliet, 2009). I praktiken har det inneburit att vi i Sverige flyttat ansvar för entreprenörskap till utbildningssektorn från barnens förskolestart till dess de går ut gymnasiet och entreprenörskap är ett förhållnings-sätt som ska genomsyra verksamheten (Lundqvist Falk, Hallberg, Leffler & Svedberg, 2014). Högre utbildning,

det vill säga utbildningen på högskola och universitet i Sverige, kan förbereda studenterna för arbete i förändringsprocesser i olika sektorer (Regeringskansliet, 2009).

Under åren 2011-2014 initierade Tillväxtverket en pilotsatsning där Mälardalens Högskola deltagit tillsammans med fyra andra lärosäten. Syftet med projektet var att etablera entreprenörskap inom vård- och omsorgsutbildningar på högskola- och universitet i Sverige genom olika insatser. Syftet med insatserna att bidra till ett konkurrenskraftigt näringsliv genom att stärka och utveckla relationen mellan näringsliv och lärosäten och på så sätt underlätta kunskapsöverföringen mellan parterna. Insatserna syftar också till att stärka studenternas attityder till, kompetenser och färdigheter i entreprenörskap. En del av arbetet har varit att öka mötesytan mellan näringsliv, akademi och offentliga aktörer genom dialog, samarbeten och erfarenhetsutbyten i nya konstellationer. Fokus har varit på kunskapsutbyte mellan aktörerna och hitta metoder, platser och personer som möjliggör ett livslångt lärande. Det har bidragit till att synliggöra och öka värdet och nyttan för alla aktörer. I praktiken växer nyttan och värdet genom ett ökat utbyte mellan exempelvis akademien och näringslivet då studenterna får en mer verklighetsanpassad utbildning och har tillgång till en större mängd fallstudier att arbeta med. Näringslivet i sin tur får en breddad kunskap om sin kommande kundkrets, tillgång till senaste forskningen för att kunna påverka sin produkt och tjänsteutveckling

och samtidig möjlighet att hitta både praktikanter och kommande personal bland studentkontakterna. Win-win för alla. En paketering av metoden och verktyg pågår så att fler kan få tillgång till de erfarenheter som finns, enligt C. Palm vid Tillväxtverket (personlig kommunikation, 27 april 2016)

Pilotsatsningen och förhållnings-sättet som beskrivs ovan har bildat basen i det gemensamma arbetet som artikelförfattarna har gjort tillsammans.

Utbildning i Entreprenörskap och folkhälsa

Forskning inom folkhälsovetenskap menar att behovet av entreprenörskap, och framförallt de kompetenser en entreprenör innehar, behöver sättas på utbildningsagendan. Utbildningar som kopplar samman entreprenörskap och folkhälsa kan skapa innovativa lösningar för att motverka växande samhällsklyftor som offentliga aktörer förbiser eller inte har strukturer för att kunna hantera (Hernandez, Carrión, Perotte & Fullilove, 2014; de Leeuw, 1999; Woods Smith, Calancie & Ammerman, 2015; Jacobson, Wasserman, Wu & Lauer, 2015). Genom att utbilda folkhälsoentreprenörer skapar vi morgondagens förändringsagenter (Hernandez et al, 2014).

Med begreppet entreprenörskap och dess strategier för hur det ska implementeras i utbildningssektorn följer en strid ström av relaterade begrepp; entreprenöriellt förhållningssätt, entreprenöriellt synsätt och entreprenöriellt lärande. För att omsätta entreprenörskap till praktisk användbarhet i högre utbildning kan entreprenö-

riellt lärande användas. En förenklad definition kan vara: ”Utgångspunkten i entreprenöriellt lärande är att människor själva måste skapa sin kunskap efter egna förutsättningar och i interaktion med omvärlden”(Lackéus, 2013). Vidare syftar entreprenöriellt lärande till att addera något mer än endast ämneskunskaper, nämligen utveckla människans förståelse för helheter och sammanhang, samt initiativförmåga, kreativitet och företagsamhet (Lundqvist et al, 2014). De entreprenöriella kompetenserna i sin tur beskrivs som förmåga att se möjligheter, ha drivkraft att omsätta idéer till handling, lära sig lösa problem, planera sitt arbete, vara nyfiken, ha självförtroende och mod att ta risker samt samarbeta med andra (Lackéus, 2013). Det krävs proaktiva lärandeformer och förmåga att som lärare på högskola- och universitet kunna förhålla sig till att studenterna lär sig i sitt sociala sammanhang med utgångspunkt i utmaningar för hälsa i den verklighet de uppfattar. Här kan Refo och kursen entreprenörskap inom hälsa och välfärd vid Mälardalens högskola användas som ett pedagogiskt exempel på hur kunskap om entreprenörskap kan relateras till de sociala bestämningssfaktorerna för hälsa. Kursen ges en gång per läsår på halvfart under tio veckor och ger 7,5 högskolepoäng. Syftet är att utveckla ett entreprenöriellt arbetssätt där studenten skall kunna verka som entreprenör och/eller intraprenör inom området för hälsa och välfärd (Mälardalens högskola, 2016). Kursen utvärderades 2014 av universitetskanslersämbetet med slutomdömet att det var en väl avvägd ba-

lans mellan teori och praktik, samt en genomtänkt pedagogik (UKÄ, 2014). Nedan följer ett konkret exempel på hur teori och praktik förenas i två av kursens lärtillfällen där Refo används som fallstudie.

Sociala bestämningssfaktorerna för hälsa + Refo = lärande

Under det första lärtillfället integrerar Liselotte Norén berättelser om verksamheten Refo och sin roll som samhällsentreprenör i praktiken. Teoretiska perspektiv lyfts in av Åsa Tjulín för att förklara den verklighet Liselotte Norén presenterar och representerar, således integreras och skapas en dialog om praktiska förutsättningar och teoretiska ansatser. Studenterna engageras genom att de får diskutera frågor sinsemellan under lärtillfällets gång, reflektera på vad som berättats samt lyfta vissa frågor till en gruppdiskussion.

Liselotte Noréns berättelse om hur Refo startade som en idé från en kille i ett segregerat lokalsamhälle i Stockholm till hur Refo utvecklades till en samhällsutvecklande verksamhet som gör förändringar återges här i korthet:

Refo startade som en fråga från en kille kring om vi kunde bygga en pantomat för kläder, för där han bodde fanns det folk som inte kunde gå i skolan för att de saknade kläder. Ännu finns ingen pantomat men väl ett system för att återbruka textilier och kläder samtidigt som vi utbildar personer i vårt kretslopp. Visionen är att förbättra världen genom designat återbruk och utbildning. Våra kretslopp ger jobb lokalt, integration och minskat svinn och vi tror på att alla

kan göra något!

Rent konkret samlar vi in kläder och textilier, som sorteras där en del går till återbruk och remake för att bli nya saker. De säljs sedan via webben, hembesök eller när vi deltar i mässor och evenemang. Det som vi inte använder själva blir så kallade refo-paket som sätts samman av ett arbetsträningsscenter. Ett refo-paket består av 10-12 plagg, strumpor och skor om det finns och de delas sedan ut till behövande barn i närområdet i Stockholm. Ett sätt att klä barn så att de kan delta i skol- och förskoleaktiviteter. Vi tror på att utbildning är ett kraftfullt verktyg för att skapa förändring, framförallt på individnivå.

Det som ser ut som ett insamlings- och återbruksföretag är egentligen samtidigt ett utbildningssystem för att fler ska kunna få sin första rad på CV-t och en personlig referens. Många tror att vi lär fler att sy, men det är egentligen en liten del av det vi gör. De flesta som syr hos oss är designers och mycket hantverksskickliga, för dem handlar det om att hitta en försörjning på det som de älskar att göra. Så det vi egentligen lär och lär ut är att svenska, affärskunskap, projektledning, hållbart företagande, sociala samspel och att hitta nya nätverk som gör att varje individ och företagen runt oss växer.

Vi arbetar enligt principen att den som lär ut något lär sig mest själv. Med det menar vi att alla kan lära sig samtidigt som de lär ut något de är bra på. Metoden är att man arbetar enligt 10-20-70. Där 10 % av kunskapen förmedlas teoretiskt, 20 % genom interaktion i gruppen tillsammans med

reflektion och den största delen är övning som ger praktiska färdigheter.

En del i det praktiska integrationsarbete vi gör är att sätta samman grupper enligt modellen; vem kan det här i vårt nätverk, vem behöver lära sig detta och hur kan vi titta på mångfald ur ett bredare perspektiv (dels praktisk erfarenhet, ålder, kön och etnicitet). Vi arbetar också för att ge inspiration till att bli mer hållbar, genom att blogga och använda sociala medier, enligt tesen rätt ska vara lätt och då är det historierna som bär de konkreta resultaten.

Lärtillfälle två är i seminarieform, det vill säga ett obligatoriskt moment för att kunna examineras på en viss del av kursen. Inför lärtillfället har studenterna fått en tydlig instruktion om vad som förväntas av dem. Under seminariet diskuterar studenterna i mindre grupper om vad som kännetecknar ett socialt/samhällsentreprenörskap, samt hur det relaterar till övergripande folkhälsomålet i Sverige; att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa för hela befolkningen. Särskilt angeläget är det att hälsan förbättras för de grupper som är mest utsatta för ohälsa (Folkhälsomyndigheten, 2016).

Studenterna diskutera hur Refo kan beskrivas och förstås i relationen mellan folkhälsa och entreprenörskap. Följande frågeställningar har studenterna fått med sig från första lärtillfället att reflektera och arbeta utifrån;

- Identifiera och beskriv ett projekt/initiativ/verksamhet i ditt lokalsamhälle/lokal området som du tycker representerar ett socialt/samhällsentreprenörskap som kan

relateras till (folk)hälsa (ca 3 meningar om identifikation och beskrivning)

- Beskriv hur Refo passar in i modellen för de bestämningsfaktorer som finns för folkhälsa (Dahlgren & Whitehead, 1991) och varför du tycker att Refo passar in just på de(t) ställen du placerat in verksamheten
- Vad krävs för att lyckas som social/samhällsentreprenör inom folkhälsa?

Enskild student får även i uppgift att skapa ett värde för Refos utveckling genom att skriftligen beskriva och besvara följande frågeställningar (max 10 rader på varje fråga):

- Vilket värde i Refos verksamhet tycker du väger tyngst, för dig, för samhället och för världen/globalt?
- Hur skulle du göra om du fick i uppgift att få Refo som verksamhet att växa, dvs. att expandera och spridas på marknaden/bredare i samhället?

Under seminariet har studenterna tillgång till A3 ark för att sammanfatta och tydliggöra sina diskussioner. Under seminariet arbetar de fram en poster. Posters hängs sedan upp och skapar ett galleri. Studenterna går sedan runt bland posters och ställer aktivt frågor om varandras tolkningar. Seminariet avslutas med en syntes av diskussioner, posters och frågor.

Efter dessa två lärtillfällen vidgar studenterna sin förståelse för hur entreprenörskap, samhällsutmaningar för jämlikhet i hälsa och folkhälsa hänger ihop och relaterar till varandra. Entreprenörskap kan handla om

andra vinster än inkom vinst i pengar. De upptäcker verksamheter i samhället som arbetar mot jämlikhet i hälsa som de inte vetat om med sina nya entreprenörskapsögon. De uppmuntras att våga tänka utanför boxen och med det följer, som en student i kursen uttryckte: “att våga misslyckas... jag menar, att inte sitta på bänken och titta på utan att vi faktiskt kan göra något” (personlig kommunikation, 27 april 2016).

Slutsats

Hernandez et al. (2014) och Jacobson et al. (2015) visar i sin forskning en omvärld i förändring som behöver nya innovativa sätt att lösa framtida hälsoutmaningar på. Entreprenörskap inom hälsoutbildningar har en potential att kunna arbeta med jämlikhet i hälsa utifrån nya perspektiv (Boore & Porter, 2011). Det har uppmärksammats även av politiker, både i Sverige och EU, att entreprenöriella kompetenser bör stärkas i utbildningssammanhang, bland annat med hjälp av reglering av läroplaner (Hoppe, 2016). Entreprenörskapsutbildningar ska genomsyras av en tillåtande atmosfär där läraren följer studenternas lärandeprocess och agerar utifrån var studenterna befinner sig i sin kunskapsutveckling då uppstår ett entreprenöriellt lärande (Eriksson & Hoppe, 2016).

Med entreprenörskap följer ett förhållningssätt, en kunskapssyn och syn på studenter, som till viss del handlar om kulturförändring i högre utbildningen. En utmaning är således att inte bara skapa och genomföra utbild-

ningar inom entreprenörskap inom vård och hälsoutbildningar och tro att policy, regleringar och ett val av proaktiva arbetsformer per automatik kan leda till ett entreprenöriellt lärande (Lundqvist et al 2014). Det kan vara en utmaning att implementera ett kunskapsfält som har en karaktär av att "utvecklas längs med vägen", ett lärande som sker i processen, är nätverksbaserade och behöver innovativa pedagogiska lösningar som entreprenörskap representerar, i en linjestyrd organisationskultur som högre utbildning (Eriksson & Hoppe 2016).

Beskrivningen av hur författarna av den här artikeln har valt att samverka och samproducera tillsammans i ett mindre nätverksbygge kan fungera som en del av lösningen på de utmaningar som införandet av entreprenörskap i högre utbildning kan möta. Genom att ställa krav på studentens egen reflektion och utvärdering i utbildningen kan lärandeprocessen snabbas upp och få en mer handgriplig inriktning, det vill säga kunskapen blir användbar både för studenten och omgivningen. Under kursen sker en perspektivförskjutning från att studenten utgår från sig själv till att hen blir mer omvärldsorienterad. Genom sitt sätt att hantera lärandeprocessen, samt insikten om att tänka på hur kunskapen kan tillämpas praktiskt och se sambanden mellan vem som kan veta mer om detta och hjälpa mig, gör att studenten blir anställningsbar efter utbildningen.

Förenklat uttryckt bygger entreprenöriellt lärande på ett konstruktivistiskt teoretiskt lärandeperspektiv, dvs. vad de studerande vet från tidi-

gare och hur de konstruerar sin kunskap tas tillvara genom att utrymme för reflektion över sina iakttagelser i samarbete med andra, diskuterar, argumenterar, söker kunskap och når en "ny mening", en ny kunskap (Lackéus 2013, Lundqvist et al 2004, Hung 2011, Silén 2004). Allt enligt tesen att göra på nya sätt ger nya resultat. Det handlar ofta om små förändringar som startar en innovativ process, eller att kombinera befintliga saker på ett nytt sätt så att möten, plattformar och lärandet utvecklas.

Genom att hitta nya kopplingar mellan stupören; akademi och näringsliv har ett mervärde för morgondagens folkhälsovetare skapats likväl som för verksamheten Refo. Mervärdet kan beskrivas i pedagogisk mening där kunskapsutbyte sker. Refo fungerar som en fallstudie för att förstå hur en entreprenör (Liselotte) med fäste i näringslivet kan arbeta med jämlikhet i hälsa. Liselotte delar sin kunskap, erfarenhet och skapar värde med konkreta exempel för studenterna, studenterna reflekterar över Liselottes lärandeprocess kopplade till aktiviteterna i Refo och sänder tillbaka feedback, reflektioner och förslag på utmaningar för verksamheten. Mervärde uppstår för studenterna som har en mottagare av sin kunskapsutveckling i verkligheten (inte enkom för att visa och bli bedömda att de nått en viss grad av kunskaps/ämnesprogression). Liselotte ser ett mervärde i att få kunskap om hur studenterna uppfattar verkligheten, Refo och de kommande hälsoutmaningarna. På så sätt kan både utbildningen och verksamheten i Refo förändras i takt med

omvärlden. Samtidigt genereras praktikmöjligheter, utbyte av aktuella teorier i respektive fackområde och en ny kontaktyta bildas.

En av kärnkomponenterna i sociala

innovationer är att skapa värde för någon annan. Refo strävar efter att skapa värde för de som är socialt utsatta i vårt svenska samhälle och strävar efter en hållbart jämlik hälsa.

Referenser

- BEPA . (2010). *Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union*. European Commission: Bureau of European Policy Advisors
- Bjerke, B.(2013) *En bok om entreprenörskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Boore, J. & Porter, S. (2011). Education for Entrepreneurship in Nursing. *Nursing Education Today*, 31(2), s. 181-191.
- Carlsson, A. (2016, 14 april). Inkomstgapet mellan barnen i Sverige växer. *Dagens Nyheter*. Hämtat 2016-04-14 från <http://www.dn.se/nyheter/inkomstgapet-mellan-barnen-i-sverige-vaxer/>
- Dahlgren, G. & Whitehead, M. (1991) *Policies and strategies to promote social equity in health*. Stockholm: Institute of Future Studies, 1991.
- de Leeuw, E. (1999) Healthy Cities: urban social entrepreneurship for health. *Health promotion international*, 14(3), s. 261-269.
- Eriksson, Su. & Hoppe, M. (2016). Entreprenörskap på HVV. I I.K, Holmström., J, Stier., P, Tillgren., G, Östlund. (red.) *Samproduktionens retorik och praktik - inom området hälsa och välfärd*. Lund: Studentlitteratur.
- Folkhälsomyndigheten. (2016) Folkhälsans utveckling - elva målområden. Hämtad 2016-05-12 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/>
- Henrekson, M. & Stenkula, M. (2016) *Entreprenörskap. Vad, hur och varför*. Studentlitteratur: Lund.
- Hernandez, D., Carrión, D., Perotte, A. & Fullilove, R. (2014) Public Health Entrepreneurs: Training the Next Generation of Public Health Innovators. *Public health reports*, 129, s. 477-481.
- Hoppe, M. (2016). Policy and Entrepreneurship Education. *Small Business Economics*, 46(1), s. 13-29
- Hung W. (2011) Theory to reality: a few issues in implementing problem-based learning, *Educational Technology Research Development*, 59 (4), s. 529-552
- Jacobson, P, Wasserman, J., Wu H.W. & Laurer, J.R. (2015) Assessing Entrepreneurship in *Governmental Public Health*, 105(2), s. 318-322.
- Lackeus, M. (2013) *Entreprenöriellt lärande. Vad innebär det och vilken betydelse kan det ha? En kunskapsöversikt*. Skåne: Kommunförbundet.
- Lundqvist, Å., Hallberg, P-G., Leffler, E., Svedberg, G. (2014) *Entreprenöriellt lärande – i praktik och teori*. Stockholm: Liber.
- Mälardalens högskola. (2016). *Kursplan. Entreprenörskap inom hälsa och välfärd, 7,5 hp*. Västerås: Mälardalens högskola, akademin för hälsa, vård och välfärd.
- Marmot, M. (2015) *The health gap. The challenges of an unequal world*. Bloomsbury: UK.
- Regeringskansliet (2009). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Silén, C., (2004) *Problembaserat lärande – pedagogisk idé och metod*. Pedagogiska enheten, Hälsouniversitetet, Linköpings Universitet.
- UKÄ. (2014). *Granskning av kurser som inte specifikt omfattas av kursfodringar för någon examen 2014 och uppföljning av granskade kurser 2013 (udda kurser)*. Stockholm: universitetskanslersämbetet.
- Woods Smith, T., Calancie, L. & Ammerman, A. (2015) Social Entrepreneurship for Obesity Prevention: What Are the Opportunities? *Current obesity reports* 4, s. 311-318.